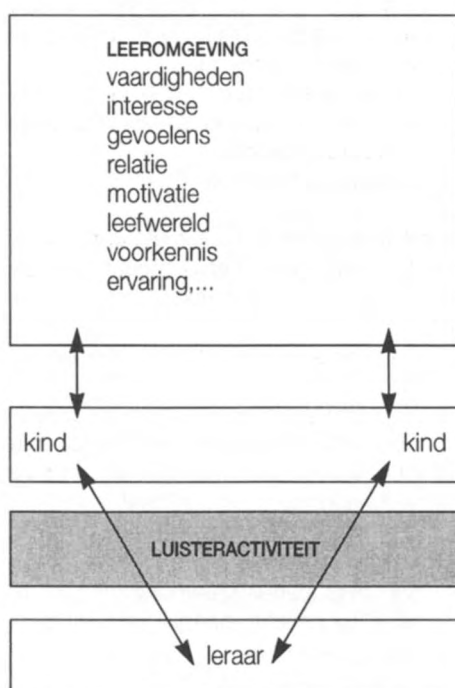

Interactief luisteren in de lagere school

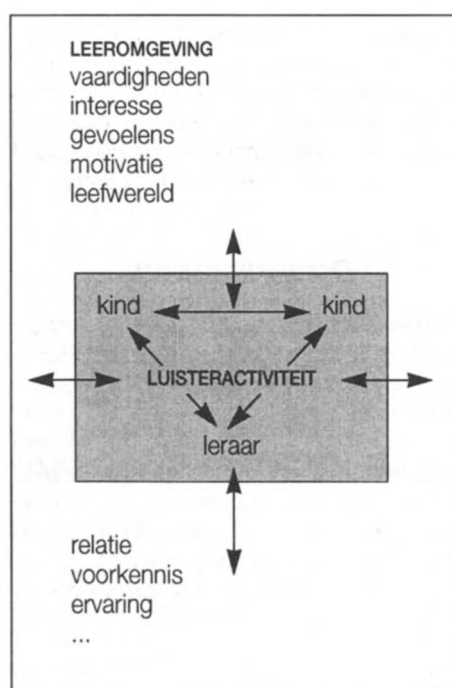
Jan Coninx

(Inter)actief luisteren slaat op de betrokkenheid van de leerlingen, waarbij luisteren meer is dan stilzitten en eenrichtingsverkeer. Momenten van geconcentreerd luisteren worden afgewisseld met vaardigheden, waardoor de leerlingen het resultaat van hun luisteren kunnen weergeven. Daaronder kunnen activiteiten vallen uit verschillende taaldomeinen, maar ook muzisch getinte activiteiten als tekenen en dramatiseren. Gesprekken, discussies en werken in groepen kunnen als werkvormen gebruikt worden. Zo kunnen luisterlessen uitgroeien tot taalactiviteiten in ruime zin, waarbij het accent wel op het luisteren blijft liggen.

EENRICHTINGSLUISTEREN

INTERACTIEF LUISTEREN

VAARDIGHEDEN DIE BIJ HET LUISTEREN GEOEFEND KUNNEN WORDEN

BASISVAARDIGHEDEN

De basale en fundamentele luistervaardigheid is ongetwijfeld *concentratie*. Deze concentratie kan zich richten op het onderscheiden van geluiden: één- en meertonigheid, toonhoogte, geluidssterkte, tempo, timbre, duurtijd, talige en niet-talige geluiden, menselijke en andere geluiden, stemsoorten, Nederlands en andere talen, regionaal en algemeen Nederlands,...

Concentratie kan functioneel zijn om geluiden te herkennen: koppelen van geluid en geluidsbron, begin- en eindrijm, rustpauzes, klanken in een woord, lettergroepen in een woord, woorden in een zin, een zin in een groter tekstgeheel, accenten, samengestelde woorden, muziekinstrumenten, geluiden uit de natuur, poëzie,...

Concentratie is nodig met het oog op onthouden: opeenvolging, synthese en analyse, reproductie, samenvatting,... Ten slotte is het noodzakelijk dat kinderen leren zich bewust een welbepaalde – aan hen vooraf bekend gemaakte – tijd te concentreren.

DEELVAARDIGHEDEN

Wanneer kinderen een luistertaak te verwerken krijgen, wordt van hen verwacht dat zij die taak voorbereiden (plannen). Die vooruitblik bevat inhoudelijke aspecten. Zo kan er aan de hand van illustraties, de titel, een beluisterd fragment van een tekst voorspeld worden wat de vermoedelijke inhoud van de tekst zal zijn. De leerlingen kunnen nagaan wat ze over het onderwerp al weten (activeren van de voorkennis) en aangeven wat ze over het onderwerp te weten willen komen.

Het is van uitzonderlijk belang dat het luis-

terdoel goed bepaald is (ontspanning, verslag maken, boodschap doorgeven aan anderen, een opdracht uitvoeren, schoolse informatie verzamelen, een beoordeling geven,...). Het luisterdoel bepaalt in grote mate de wijze van luisteren (kritisch luisteren, notities nemen, attent zijn op hoofdzaken, selectief, interpreterend, genietend luisteren, kijk-luisteren,...). Ten slotte nemen de leerlingen de nodige maatregelen om een optimale luistersituatie te creëren (houding, afleiders negeren, opstelling, rekening houden met de kenmerken van de spreker,...).

Tijdens een luistertaak worden verschillende en uiteenlopende vaardigheden (basis- en deelvaardigheden) aangewend, in overeenstemming met de aard van de taak. Een aantal van hen zou ondergebracht kunnen worden onder eerder *technische* vaardigheden:

- liplezen;
- oogcontact houden;
- visuele aan auditieve elementen koppelen;
- uit de intonatie opmaken of het gaat om een vraag, een mededeling, een uitroep, een verzoek, een waarschuwing, een aansporing,...;
- de gevoelens van de spreker afleiden uit mimiek, lichaamstaal, houding, gebaren, expressie;
- rustpauzes begrijpen.

Naast technische zijn *tekstuele* competenties belangrijk voor het begrijpen van de informatie. Hieronder rekent men onder meer:

- de betekenis van woorden afleiden uit de context;
- de betekenis van woorden begrijpen door een omschrijving, een verwijzing, een visuele voorstelling, een nadere verklaring;
- afleiden waar en wanneer een gebeurtenis zich afspeelt;
- van personages die voorkomen in de tekst gevoelens, handelingen, meningen,... afleiden;
- inleiding, kern en slot onderscheiden;

- de hoofdgedachte herkennen;
- weten om welk teksttype het gaat.

Voor het begrijpen van informatie komen ook *grammaticale en taalbeschouwelijke* kundigheden voor:

- een tekst verdelen in zinnen;
- taal-denkrelaties herkennen (chronologie, classificatie, vergelijking, oorzaak ↔ gevolg, doel ↔ middel, voorwaarde, tegenstelling, herhaling, opsomming, samenvattende formulering, voorbeelden,...);
- een verwijzwoord koppelen aan het antecedent;
- voornaamwoorden, plaats- en tijdsbepalingen herkennen;
- onderscheid maken tussen letterlijke en figuurlijke taal;
- onderscheid maken tussen feiten, meningen, argumenten,...

Na het uitvoeren van de luistertaak kijken de kinderen terug op hun taak. Dit moment van zelfevaluatie is steeds sterk gekoppeld aan de voorbereiding. De terugkoppeling is best tweeledig. Ook hier komen inhoudelijke aspecten (controle) en luistergedrag (reflecteren) aan de orde. Er wordt nagegaan of de informatie betrouwbaar is, of ze klopt met de verwachtingen en het gestelde doel. De leerlingen reflecteren of het luistergedrag (proces) rendabel was op het vlak van concentratie, motivatie, begrijpen van de informatie, luisteromstandigheden.

TOTAALVAARDIGHEDEN

Een totaalvaardigheid of *taaltaak* kan omvangrijk zijn of kort, eenvoudig of complex, vaardigheden van verschillende niveaus vereisen. Denken we maar aan verwerkingsniveau en publieksafstand. Maar ook de omstandigheden, de mate van sturing en hulp, de motivatie, de mentale toestand, de relatie met de spreker, de tijd waarin het moet gebeuren, de tijdsdruk,... beïnvloeden de moeilijkheidsgraad van de taak.

Luistertaken die in de school kunnen voorkomen:

- Zó naar een instructie luisteren dat ze begrepen wordt en correct en volledig uitgevoerd. Het kan gaan om instructies van de leraar, van medeleerlingen, van gasten, van radio- en tv-uitzendingen, recepten, gebruiksaanwijzingen, toetsopdrachten, richtlijnen voor organisatie en buitenschoolse opdrachten.
- Zó luisteren naar wervende teksten dat de boodschap begrepen wordt en kritisch benaderd. Uitnodigingen, verzoeken, reclame, oproepen tot actie, vallen onder deze categorie.
- Zó luisteren naar nieuws en mededelingen dat de informatie achterhaald wordt en begrepen. Zó luisteren dat er een onderscheid gemaakt wordt tussen feiten en meningen, dat het essentiële gescheiden wordt van details.
- De informatie die voorkomt in studieteksten moet niet alleen geselecteerd en begrepen worden maar tevens verwerkt en onthouden. Het vergt van de leerlingen een vaardigheid van hoge kwaliteit.
- Wanneer het om discussies en gesprekken gaat, wordt van de leerlingen bovendien een minimale kennis en toepassing van gespreksconventies verlangd.
- Volledigheidshalve vermelden we het luisteren naar informatiedragers. We denken hier aan mededelingen van resultaten, aan de verklaring van een woord of uitdrukking, aan de verklaringen die bij grafieken, schema's en tabellen wordt gesproken.
- Ten slotte krijgt het luisteren naar fictie een zeer belangrijke plaats in de school. Luisteren naar vertellen en voorlezen, luisteren (en kijken) naar spannende tv- en radioprogramma's, naar rollenspel, dramatisering, poppenkast, toneel, poëzie, tekenfilms, hoor spelen.

EVALUATIE

Eén van de doelen van evaluatie is na te gaan wat er bij leerlingen overblijft van het gegeven onderwijs. Welke kennis, welke vaardigheden, welke strategieën, welke leerhouding, welke attitudes hebben zij verworven? Om dit te bereiken zal de leraar observeren, beschrijven en beoordelen. Evaluatie kan kwantitatief (*In welke mate zijn de doelen bereikt?*) en kwalitatief (*Welke doelen zijn bereikt?*) zijn.

Luisteren is een receptieve vaardigheid waarbij het om veel meer gaat dan informatie achterhalen, structureren of beoordelen. Luisteren is een strikt persoonlijke aangelegenheid, luisteren doe je in je eentje op een zeer individuele wijze. Het gevolg is dat een grondige evaluatie van de totale luistervaardigheid niet eenvoudig is. Evaluatie van luisteren kan vanuit drie invalshoeken bekeken worden:

- (1) Het meest voor de hand liggend en het eenvoudigst te hanteren, zijn de producten die ontstaan ten gevolge van luisteren. Bijvoorbeeld vragen beantwoorden na het beluisteren van een tekst.
- (2) Een tweede terrein behelst waarneembare houdingen van het luisterende kind. De onderwijzer kan bijvoorbeeld waarnemen of een kind in staat is zich een bepaalde tijd te concentreren.
- (3) Op het derde terrein gaat de leraar op zoek naar een aantal persoonsgebonden

den leerlingenkenmerken. Welke luisterstrategieën wendt de leerling aan? Hoe zit het met zijn interesse en zijn motivatie? Hoe groot is zijn luisterbereidheid en hoe sterk zijn de luisterattitudes ontwikkeld?

Evaluatie steunt op criteria. De leraar die gericht is op zelfsturend leren maakt de kinderen bewust van die voorwaarden. Hij zorgt ervoor dat de leerlingen precies weten wat van hen verwacht wordt, welke werkhouding daarvoor nodig is, en welke werkwijzen de leerlingen kunnen aanwenden. Het expliciet aandacht geven aan werkhouding en oplossingswijze(n) is derhalve een noodzakelijkheid.

WERKHOUING

De leraar kan vertrekken vanuit een lijst met luistervoorwaarden. Hij kan daaruit, naargelang de leeftijd van de leerlingen, één of meerdere aandachtspunten in de focus zetten. Na afloop van de taak kunnen de leerlingen, met meer, minder of zonder leiding van de leraar, aankruisen aan welke voorwaarden zij menen voldaan te hebben. Oudere leerlingen kunnen de laatste kolommen gebruiken om zichzelf op verschillende tijdstippen te evalueren en alzo hun eventuele vorderingen aan te geven. Na een zelfevaluatie kan best een beoordeling in de groep en/of een klasgesprek volgen. Het is evident dat ook de leraar dergelijke lijst kan gebruiken voor zijn observatie en waardering.

VOORBEELD

NAAM				
Ik begin pas als ik heel de opgave gehoord heb.				
Als ik de opgave niet begrijp:				
<div><div>-</div> probeer ik eerst zelf;</div> <div><div>-</div> dan vraag ik het aan een ander kind;</div> <div><div>-</div> dan vraag ik het aan de leraar.</div>				
Ik kijk niet rond.				
Ik houd mij met niets anders bezig.				
Ik neem eerst alles wat ik nodig heb.				
Alles wat ik niet nodig heb, berg ik op.				
Ik stoer niemand.				
Ik kijk naar de spreker.				
Ik kan een opdracht herhalen met eigen woorden.				
Ik kan een opdracht ontleden.				
...				
Als ik in groep werk ...				
... spreek ik niet te luid.				
... laat ik iedereen uitspreken.				
... werk ik goed met de anderen samen.				
...				

WERKSTRATEGIE

Een strategische competentie is voor de leerlingen even belangrijk als een efficiënte

werkhouding. Een mogelijke strategie die voor veel luistersituaties geldig is, wordt in onderstaand patroon weergegeven.

VOORBEELD

	6-7 jaar	8-9 jaar	10-11 jaar
De leraar zegt wat de kinderen moeten doen.	x		
De leerlingen lezen de opdracht.		x	x
De leerlingen herformuleren de opdracht.	x	x	
De leraar gaat na of de opdracht begrepen is.	x	x	
De leerlingen gaan na of de opdracht begrepen is.			x
De leraar herhaalt de opdracht.	x	x	
De leerlingen bespreken de opdracht in groep.		x	x
De leraar leidt een voorbeeldopdracht.	x		
De leraar leest de tekst.	x	x	x
De leerlingen voeren individueel de opdracht uit.	x	x	x
De leerlingen voeren in groep de opdracht uit.	x	x	x
De leerlingen vergelijken in groep de resultaten.			x
De leerlingen stellen een 'groeps' antwoord op.			x
De leerlingen zeggen het resultaat hardop.	x	x	
De leerlingen verwoorden hun oplossingswijze.		x	x
De leraar leest de tekst een tweede keer.	x	x	x
De leerlingen sturen het resultaat bij.	x	x	x
De leerlingen brengen verslag uit (resultaat en werkwijze).			x
...			

VAARDIGHEDEN

De leraar kan een lijst opstellen met luistervaardigheden. Daarop kan hij voor elke leerling, naargelang zijn voorkeur en naargelang de omstandigheden, kwalitatieve of kwanti-

tatieve aantekeningen maken. Dergelijke lijst kan hij uiteraard ook als vorderingstabel gebruiken. Oudere leerlingen kunnen zo'n lijst ook zelf gebruiken voor een balans van de vaardigheden die ze verworven hebben en van die waaraan ze nog moeten werken.

VOORBEELD

NAAM				
meelezend luisteren				
tekenen aan de hand van instructies				
leestekens plaatsen				
vragen stellen bij een tekst				
samenvatten				
...				

INTERACTIEF LUISTEREN IN
DE KLASPRAKTIJK

Hoewel de praktijkideeën die volgen, gesitueerd worden in het eerste, het vierde en het zesde leerjaar, zijn er heel wat toepasbaar in elk leerjaar van de lagere school.

Het vertrekpunt is steeds een *taalgeheel*. Dat kan een boek(je) zijn, een informatieve of een fictionele tekst. De hier voorgestelde totaaltaken ‘interactief luisteren’ beslaat meer dan één lestijd; de activiteiten worden dus over verschillende lesmomenten verspreid.

EERSTE LEERJAAR

Voor het eerste leerjaar werd het boekje *Raar verhaal* van Eva De Wilde gekozen (bijlage bij *Zonnekind* nr. 10 van 18 november 1996).

VOORBEREIDING

1 Kennismaking met het boekje

De leraar toont het boekje. Hij deelt mee dat hij het in deeltjes zal voorlezen en dat de leerlingen goed moeten luisteren want dat er telkens een opdracht volgt. De leraar toont dan enkele prentjes uit het boek en leest de zin voor die op het titelblad staat:

er was eens
heel diep in een bos...

evenals de eerste bladzijde van het boekje:

maar nee,
het was in de stad.
in een heel hoog huis.
zo hoog als soms een duif komt in de lucht.

In een kort gesprek 'raden' de leerlingen wat er in het boekje verteld zal worden. Een aantal van die vermoedens komen op het bord onder de vorm van een staakwoord of een schets.

2 Luistergedrag (zie onder evaluatie)

3 Werkstrategie (zie onder evaluatie)

UITVOERING

1 Meelezend luisteren

De leerlingen volgen de tekst die de leraar voorleest. Zij voeren op hun tekstblad de gegeven opdracht uit.

nee nee,
niet in een heel hoog huis,
maar in een heel klein huis.
je ziet het haast niet.
in heel de stad staat er zo maar één.
in dit huis woont een vrouw.
ze is heel raar.

De leraar leest telkens twee regels; hij kan daarbij volgende opdrachten laten uitvoeren:

- het beklemtoonde woord markeren;
- het weggelaten woord markeren;
- het veranderde woord markeren;
- een kruisje zetten aan de rustpauze;
- een kruisje zetten op de plaats waar een woord is bijgevoegd;
- ...

2 Luisteren en reageren

De leraar leest een tekstfragment. De leerlingen reageren telkens op een vooraf bepaald verschijnsel, dat kan onder meer zijn:

- bij elk woord dat met 'm' begint;
- bij elk woord dat op 's' eindigt;
- bij elk woord waarin 'oe' voorkomt.

Als 'reactie' kan gekozen worden:

- met de vinger op de tafel tikken;
- één van de schijfjes die het kind in de hand heeft, op de tafel leggen;
- opkijken vanuit 'slaapstand';
- een streepje op een lei of een wit blad blad zetten.

3 Rijmwoorden verzinnen

maar nee, het is niet stil.

je hoort wat als je ...

in een grote ...

hoor je altijd wat.

maar miel hoort daar niets ...

je denkt: hoe komt dat dan?

miel kan helemaal niet horen,

want hij is doof ...

De leraar leest de versregels twee per twee. Hij laat het te vinden rijmwoord weg. De leerlingen verzinnen ieder voor zich een rijmwoord. Ze zeggen het rijmwoord stil tegen hun buur.

Enkele leerlingen zeggen daarna het woord dat zij gevonden hebben, hardop. De leraar declameert daartoe opnieuw de twee versregels; de leerling die aan het woord is, vult aan met het rijmwoord. Eventueel volgt een korte bespreking betreffende de 'zinnigheid' van de rijmwoorden.

4 Vervormde taal herkennen

De leraar gebruikt daarvoor de verzen uit de vorige opdracht. De leerlingen krijgen de tekst onder ogen. Zij voeren hun opdrachten uit op de tekst. De leraar neuriet, mompelt of brabbelt telkens twee versregels. Mogelijkheden zijn hier:

- de leraar stopt op een willekeurige plaats; de leerlingen duiden aan waar de leraar gestopt is;

- de leraar zegt dat hij één van twee regels zal lippen; de kinderen markeren de gelipte versregel;
- de leraar verandert op een willekeurige plaats van tempo of van toonhoogte; de leerlingen duiden in de tekst aan waar de verandering begon;
- de leraar laat duidelijk de vraagintonatie horen; de leerlingen markeren de vraag;
- de leraar zegt dat hij uit heel het gedichtje twee regels zal laten horen; de leerlingen lezen de verklankte versregels.

Een prettige afsluiter kan zijn deze versregels in koor een aantal keren te laten zing-zeggen door heel de klas (ritmisch memoriseren).

5 Betekenis geven aan klanknabootsingen

De leraar leest een tekst voor waarin enkele klanknabootsingen voorkomen. Na lezing van de tekst schrijft hij de klanknabootsingen op het bord en laat ze door de leerlingen enkele malen koorzeggen (*prrrt, toet, tuut, broem*). Hij vraagt dan aan de leerlingen wat de geluidsbronnen zijn van deze verkeersgeluiden. De leerlingen overleggen in groep. Ten slotte verzamelt de leraar de gevonden ideeën.

6 Instructies uitvoeren op een tekening

De leraar kopieert één van de prenten en zorgt ervoor dat elk kind over een exemplaar beschikt. De leerlingen bekijken eerst de tekening. Zij krijgen daarvoor een tweetal minuten en kunnen gerust met hun klasbuur de tekening bespreken. Daarna formuleert de leraar de opdracht. De leerlingen voeren de opdracht uit op de tekening. Ook bij het uitvoeren mag best met de klaspartner overlegd worden. De opdrachten kunnen enkelvoudig of complex zijn, direct of omschreven. Bijvoorbeeld:

- *Schrijf een cijfer 1 op de open lade.*
- *Schrijf een letter 'p' op het pianokrukje.*
- *Teken een rode bol op alle muziekinstrumenten.*
- *Kleur eerst de schoenen van Miel blauw, kleur dan zijn das rood, en teken dan een pijp in de mond van miel.*
- *Miel heeft een hoed op, en op de deur van de kast hangt een brief.*

7 Tekstveranderingen merken

ORIGINELE TEKST

wat? miel is doof en hij speelt viool?
ja, miel speelt viool.
zo mooi,
de hele dag lang,
in zijn huis, net onder het dak.

GEWIJZIGDE TEKST

wat? miel is BLIND en hij speelt viool?
ja, miel HEEFT EEN viool.
zo mooi,
de hele dag lang,
OP HET DAK VAN ZIJN HUIS.

De leraar laat de originele tekst een aantal keren voorlezen door vaardige lezers; de andere leerlingen krijgen de tekst niet onder ogen. Dan leest hij de gewijzigde tekst een aantal keren. De leerlingen bespreken met hun klasbuur wat er veranderd is. Er volgt een klasgesprek waarin de leerlingen de veranderingen verwoorden.

8 Woorden en zinnen afbakenen

achneenietonderhetdakzijnhuisiszoklein

De leraar leest de zin, waarbij hij goed de woordscheiding laat horen. Dan krijgen de leerlingen de zin met de aaneengeschreven woorden. De leerlingen zetten streepjes tussen de woorden. Ze mogen dat gerust in partnerwerk doen.

Dezelfde strategie kan toegepast worden voor het afbakenen van zinnen. De leerlingen zetten dan achter elke zin een punt.

miel voelt zich pas goed met zijn lied hij
speelt viool in de kelder van zijn huis geen
mens hoort hem daar

9 Zelf luisteropdrachten geven

Deze opdracht wordt in kleine groepjes uitgevoerd. De leraar geeft in elk groepje aan één kind een tekstfragment. Deze leerling leest een zin en vraagt een 'reactie' aan een medeleerling. Die reactie kan zijn: een vraag beantwoorden, een rijmwoord verzinnen, een stuk nazeggen, een woord zeggen dat tweemaal voorkomt, de meisjesnaam zeggen,... Er kan van groepsleider gewisseld worden en na afloop kunnen een aantal opdrachten geïnventariseerd worden.

TERUGKOPPELING

1 Terugkoppelen op de tekst

In een klasgesprek wordt nagegaan of de voorspelling voor wat de inhoud betreft, klopt. Daarbij kunnen een aantal vragen helpen:

- Over wie gaat het?
- Waar woont hij?
- Wat doet hij?

De kinderen kunnen ook bij een prent iets vertellen. De leraar zou het hele boekje mooi kunnen voorlezen terwijl de kinderen naar de illustraties kijken.

2 Terugblik op het luisteren (zie onder evaluatie)

VIERDE LEERJAAR

De taak voor het vierde leerjaar is opgebouwd rond een studietekst uit *Zonnestraal* nr. 10 van 18 november 1996: *Op het nippertje gered* van Martina De Ridder. Het is een zakelijke tekst over het leven in de loopgraven tijdens de eerste wereldoorlog. De leerlingen krijgen een werkblad, waarop ze een aantal van de opdrachten uitvoeren.

VOORBEREIDING

1 Kennismaking met de tekst

De leraar toont de titel en een tweetal prenten. Hij leest ook de eerste alinea van de tekst voor. Er volgt een kort klasgesprek waarbij de leerlingen voorspellen waarover de tekst zal gaan. Dit geeft aanleiding om tevens hun voorkennis over de oorlog te activeren, bijvoorbeeld door het maken van een woordveld. De leraar brengt enkele ankerwoorden op het bord.

2 Het luisterdoel duidelijk stellen

De leraar deelt mee dat het over een studietekst gaat en dat de leerlingen na heel de luistertaak twee opdrachten krijgen. Hij zegt ook welke opdrachten hij zal aanbieden. De eerste opdracht bestaat erin een aantal strookjes die heel het verhaal vertellen, in de juiste volgorde te leggen. Als tweede opdracht zullen de kinderen een aantal vragen beantwoorden.

3 Luister- en werkconventies duidelijk stellen (zie onder evaluatie)

4 Werkstrategie (zie onder evaluatie)

UITVOERING

A = activiteit

I = instructie van de leraar

W = (eventuele) tekst op werkblad

Opdracht 1

A: Een alinea van een tekst in één zin samenvatten.

I: Ik lees een stukje voor. Bij het voorlezen laat ik drie woorden goed horen. Jullie moeten dan in één zin schrijven wat er in de tekst staat die je gehoord hebt. De drie woorden die ik beklemtoon, moeten in jullie zin voorkomen. Je werkt alleen.

W: Lijntjes om de zin te schrijven.

Opdracht 2

A: Ontbrekende woorden in een tekst schrijven.

I: Ik lees weer een stukje voor. Op je blad staat dezelfde tekst. Maar bij jullie zijn sommige woorden niet ingevuld. Jullie proberen de ontbrekende woorden te onthouden. Als ik de tekst helemaal gelezen heb, mogen jullie de woorden invullen die je nog weet. Je

mag in groep werken.
W: Tekst met witruimten.

Opdracht 3

A: Meelezend luisteren.

- I: Ik lees vier stukjes voor. De tekst staat ook op je blad. Bij elk van de vier stukjes zal ik zeggen wat je moet doen. Jullie werken telkens alleen.
- a Ik beklemtoon in elke regel één woord. Markeer het woord dat ik beklemtoon.
 - b Ik lees deze twee regels vlug en ik lees alleen maar de klinkers. Ik lees ook maar een stuk van elke zin. Jullie moeten in elke zin het laatste woord markeren dat ik gelezen heb.
 - c Ik lees de twee regels. Sommige letters spreek ik niet uit. Jullie moeten alle letters markeren die ik niet uitgesproken heb (het gaat om de eind-n).
 - d Ik neurie één van de twee zinnen. Jullie mogen een kruisje zetten bij de zin die ik geneuried heb.

W:

- a - Ik heb een idee! roept opeens één van hen.
Heel dit stuk land ligt lager dan de zee.
- b Hier zijn heel veel kanalen en grachten.
De vele sluizen houden het zeewater tegen.
- c Hij wacht even. De anderen zijn een en al oor.
- Als we nu eens een stuk land onder water laten lopen...
- d Het deel waar de Duitsers zitten.
Dan houden ze eindelijk op met vechten.

Opdracht 4

A: Voortgaande op de intonatie, leestekens in een tekst plaatsen.

- I: Ik lees dezelfde tekst als op jullie blad staat. Ik zal traag lezen, zodat jullie in de tekst de punten, de komma's en de vraagtekens kunnen plaatsen. Op elk streepje komt een leesteken. De hoofdletters zetten we er daarna wel in. Jullie werken alleen.

W:

*Prima idee knikken de generaals ____ maar welke sluis moet
je daarvoor openen ____ er zijn er zoveel en we mogen onze
soldaten toch niet onder water zetten ____ dat is een groot
probleem de enigen die de sluizen kennen zijn de sluiswach-
ters en die zijn allemaal gevluht ____ ze moeten iemand
vinden die alle kanalen en sluizen kent.*

Opdracht 5

A: Details uit de tekst onthouden.

- I: Ik lees nu een tekst waarin twee personen genoemd worden. Jullie moeten straks de namen van die twee personen opschrijven en de stad waar zij woonden. Jullie werken alleen.

W: Schrijflijnen.

Opdracht 6

- A: Vragen bij een tekst stellen aan medeleerlingen.
 I: Ik geef in elke groep aan een kind een tekst. Wie de tekst heeft, mag die in zijn groep voorlezen. Daarna stelt hij aan elk kind van de groep een vraag over de tekst. Er moet natuurlijk ook een antwoord op de vraag komen.
 W: Geen tekst op werkblad.

Opdracht 7

- A: Reageren op samenstellingen.
 I: Ieder van jullie krijgt zeven schijfjes. Ik lees een stuk tekst traag voor. Telkens als jullie een samengesteld woord horen, mogen jullie een schijfje leggen in het lege vierkant op je blad. Jullie werken alleen.
 W: Leeg vierkant.

Opdracht 8

- A: Feiten chronologisch ordenen.
 I: Luister naar de tekst die ik lees. Op je blad staan vier dingen die je ook in de tekst hoort. Jullie schrijven straks op het streepje vóór elke regel de getallen van 1 tot 4. 1 komt bij wat het eerst gebeurt, 4 komt bij wat het laatst gebeurt. We werken alleen.
 W: De vier feiten.

Opdracht 9

- A: Notities nemen tijdens het voorlezen.
 I: Ik lees nu het laatste stuk tekst. Sommige woorden van die tekst moeten jullie opschrijven. Ik zal goed laten horen welke woorden je moet opschrijven. Als we alle woorden opgeschreven hebben, vraag ik aan een paar kinderen om met behulp van die woorden te vertellen wat ik gelezen heb. Ieder werkt alleen.
 W: Schrijfgeregels.

Opdracht 10

- A: Stroken met zinnen die de verschillende alinea's samenvatten, chronologisch ordenen.
 I: Jullie krijgen zeven strookjes. Op elk strookje staat een zin. Voor elk stukje dat ik voorgelezen heb, is er één zin. Jullie mogen met die zinnen het verhaal opnieuw samenstellen. Dat doe je door de strookjes in de juiste volgorde te leggen. Jullie mogen in groep werken.
 W: Zeven stroken met telkens de samenvatting van een tekstfragment.

Opdracht 11

- A: Vragen beantwoorden over het geheel van de tekst.
 I: Op je werkblad zie je vragen staan. Die vragen kan je beantwoorden als je goed kunt onthouden wat ik heb voorgelezen. Jullie mogen samenwerken.
 W: Vragen die naar de te onthouden inhoud peilen.

Opdracht 12

- A: De betekenis van zegswijzen koppelen aan hun betekenis.
 I: Op je werkblad zie je zeven zegswijzen die in de tekst zijn voorgekomen. Daaronder vind je wat elke zegswijze betekent. Schrijf bij elke uitdrukking wat zij betekent. Dit doe je door er de passende letter bij te schrijven. Jullie mogen samenwerken.
 W: Zeven zegswijzen en de zeven overeenkomstige betekenissen.

TERUGKOPPELING

1 Terugkoppelen op de inhoud

Aan de hand van de ankerwoorden op het bord wordt nagegaan of de voorspelling met de realiteit klopt. De leerlingen kunnen zeggen of ze iets hebben bijgeleerd. En zo ja, wat? De leerlingen kunnen bij een illustratie iets vertellen.

2 Terugblik op het luisteren (zie onder evaluatie)

ZESDE LEERJAAR

Voor het zesde leerjaar zijn fragmenten uit het boek *Ik haat het knechtjeshuis* van Jo Briels (Uitg. Goede Pers, Averbode), de werkteksten. De leerlingen krijgen een werkblad dat alle instructies en alle werkteksten bevat. Er wordt geen enkele instructie voor de uitvoering mondeling gegeven. De leerlingen werken hier in groep.

VOORBEREIDING

1 Kennismaken met het boek

Het is goed vooraf het boek globaal voor te stellen. Dat kan inhouden:

- het boek tonen;
- het titelblad en de titel bekijken;
- de naam van de schrijver kennen;
- weten dat het boek een historische roman is.

Na het verwerken van de luistertaak kunnen er eventueel rond het boek andere activiteiten opgezet worden.

2 Luister- en werkconventies expliciteren (zie onder evaluatie)

UITVOERING

A = activiteit

I = schriftelijke instructie voor de leerlingen

W = werktekst op het blad van de leerlingen

Opdracht 1

- A: Met één woord antwoorden op mondelinge vragen van de leraar.
 I: Antwoord met één woord op de vragen die de leraar stelt.
 W: Een aantal lijnen waarop de woorden geschreven moeten worden.

Opdracht 2

- A: Elementen uit de tekst noteren die aangeven dat het verhaal zich niet in deze tijd afspeelt.

- I: In de tekst heb je een aantal zinnen gehoord die laten blijken dat het verhaal zich niet in deze tijd afspeelt. Schrijf twee dingen op die er op wijzen dat de gebeurtenis zich niet in deze tijd voordoet.

W: Schrijflijnen.

Opdracht 3

- A: In een rij zelfstandige naamwoorden die een gevoel weergeven, die woorden markeren die in de tekst letterlijk voorkomen.
- I: In deze tekst heb je een aantal woorden gehoord die een gevoel aangeven. Markeer in onderstaande rij de gevoelswoorden die je in de tekst werkelijk gehoord hebt.

W:

woede – medelijden – plezier – twijfel – verdriet – angst – pijn – afgunst

Opdracht 4

- A: Een begonnen zin aanvullen met de informatie zoals ze in de tekst gegeven wordt.
- I: Maak de begonnen zinnen af. Het mag met je eigen woorden zijn.

W:

Je moet de schepen in het oog houden wanneer ... Tijdens de zomermaanden kun je Ben je halfdronken dan ...

Opdracht 5

- A: Van twee feiten, gebeurtenissen of situaties de eerste in chronologische orde aankruisen.
- I: Kleur bij elke letter het bolletje bij wat eerst plaatsvond.

W:

<i>a</i>	<i>O Een agent houdt Maarten stevig vast.</i> <i>O Een agent valt op de grond.</i>
<i>b</i>	<i>O De agent wordt woedend.</i> <i>O Maarten schreeuwt: "Rennen Joris!"</i>
<i>c</i>	<i>O Joris blijft achter het hoekje staan.</i> <i>O Joris vlucht.</i>

Opdracht 6

- A: Terwijl een tekst voorgelezen wordt, in die tekst de weggelaten woorden doorstrepen.
- I: Volg de tekst die de leraar voorleest. Markeer, terwijl de leraar leest, alle woorden die hij overslaat.
- W: Doorlopende tekst.

Opdracht 7

- A: Reflecteren op de betekenis van woorden.
- I: a Kijk naar de tekst op je blad terwijl de leraar voorleest. De leraar leest vier maal een ander woord dan er in jullie tekst staat. Markeer die vier woorden.

- b Zoek daarna woorden die met dezelfde stam gevormd zijn.
- c Probeer daarna zelf de woorden te verklaren.

W: Doorlopende tekst.

Opdracht 8

A: Het antecedent schrijven van verwijswwoorden.

I: Schrijf op wie of wat bedoeld wordt met de onderstreepte woorden.

W:

*Geeraard duwde hem weer de straat op.
Ze winnen overal inlichtingen in.
 De een of andere snuiter heeft hen verteld ...
 Ik heb dat natuurlijk ontkend.*

Opdracht 9

A: Een tekening maken die zo getrouw mogelijk aan de beschrijving in de tekst beantwoordt.

I: De tekst die je gehoord hebt, is een beschrijving. Teken de cel. Teken alles wat je van de tekst onthouden hebt.

W: Lege ruimte om te tekenen.

Opdracht 10

A: In een doorlopende tekst de ontbrekende leestekens aanbrengen, afgaande op de intonatie.

I: Zet op de streepjes en op het onderstreepte woord de passende leestekens.

W:

Hij hoorde geritsel ____ ratten ____ Iets schuurde tegen de muur Buiten hoorde hij een vogel zingen. De politieman die hem had opgepikt op de hoek van het ____ plein had hem meegenomen naar het bureau, zonder een woord te spreken. Joris had zijn naam gezegd en toegegeven dat hij een wees was.

Opdracht 11

A: In de samenvatting van een tekst ontbrekende staakwoorden invullen.

I: Hieronder staat een samenvatting van de tekst die de leraar leest. Schrijf op elke lijn een passend woord of een passend stuk.

W: Doorlopende tekst met blanco schrijflijnen.

Bij deze opdracht kan een variant zijn: voordat de tekst gelezen wordt, de leerlingen in hun groep de tekst te laten vervolledigen. Daarna leest de leraar de tekst; de leerlingen kunnen dan nog verbeteren.

Opdracht 12

Voor opdracht 12 wordt geen tekst voorgelezen.

A: Vragen beantwoorden die slaan op het geheel van de voorgelezen fragmenten.

I: Schrijf met je eigen woorden het antwoord op deze vragen. Je kan er op antwoorden als je goed geluisterd hebt naar alle teksten die voorgelezen zijn.

W:

- a* *Waarom vlucht Joris na het overlijden van zijn moeder?*
- b* *Voor hij in het weeshuis komt, maakt Joris kennis met twee goede mensen. Schrijf hun namen op en ook hun beroep.*
- c* *De Paardenmarkt bestaat nog steeds in Antwerpen. Schrijf zo precies mogelijk op hoe die straat aan haar naam komt.*

TERUGKOPPELING

Eventuele leesbevorderende activiteiten die bij de luistertaak kunnen aansluiten, worden hier buiten beschouwing gelaten.

1 Inhoudelijke aspecten

Als terugkoppeling op het geheel van de luistertaak zou uit een gesprekje kunnen blijken welke deelopdrachten als prettig en minder prettig ervaren werden, welke moeilijk en gemakkelijk waren. Tevens zouden de leerlingen kunnen aangeven in welke mate de opeenvolgende teksten hen een idee van het verhaal hebben bijgebracht. Uit een afsluitend gesprek zou ook kunnen blijken of de instructie voor de kinderen voldoende duidelijk geformuleerd werd.

2 Luister- en werkconventies (zie onder evaluatie)

Jan Coninx
Gemeentelijke Gemengde Lagere School
Andreas Vesalius
Kontichstraat 21
2650 Edegem

Bibliografie

Bonset, H., M. de Boer & T. Ekens: *Nederlands in de basisvorming. Een praktische didactiek*. Muiderberg: Coutinho, 1992.

De Wandel, O.: *Onvoltooid tegenwoordig. Een inventariserend onderzoek naar meta-gognitieve en cognitieve strategieën voor luisteren, lezen, spreken en schrijven*. Wilrijk: Universiteit Antwerpen (UIA), 1995.

Dijkstra, A. & G. Kempen: *Taalpsychologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1997.

Feuerstein, R., Y. Rand & J.E. Rynders: *Laat mij niet zoals ik ben*. Rotterdam: Lemniscaat, 1993.

Hermans, R.: *Een Freinetschool in beeld*. Leuven/'s-Gravenhage: Infodok, 1987.

Nijmeegse Werkgroep: *Taaldidactiek aan de basis*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1992.

OVSG: *Leerplan Nederlandse Taal. Deel 4: Luisteren in de basisschool*. Brussel: OVSG, 1997.

Thielemans, E. & R. Wolfs: *Luister, ik spreek; spreek, ik luister*. Brugge: Die Keure, 1992.

Van der Geest, A. & W. Swüste: *Luisteren in meervoud. Praxisreeks 4*. Den Bosch: Malmberg, 1976.

T U S S E N D O O R

PRIJS KNOKKE-HEIST BESTE JEUGDBOEK 1998

De **Prijs Knokke-Heist Beste Jeugdboek** is een van de belangrijkste jeugdboekenprijzen in het Nederlandse taalgebied, en zeker de grootste manuscriptenprijs.

De wedstrijd wordt georganiseerd door het Cultureel Centrum Knokke-Heist en uitgeverij Davidsfonds/Infodok.

De prijs gaat naar een nog niet uitgegeven Nederlandstalig verhalend werk voor jongeren van 12 tot 16 jaar. Aan de bekroning is een bedrag van 250.000 frank verbonden.

Het winnende manuscript wordt uitgegeven door Davidsfonds/Infodok.

De jurering gebeurt onder volstrekte anonimiteit. De juryleden kennen de wereld van de kinder- en jeugdliteratuur in Vlaanderen en Nederland door en door.

Manuscripten dienen ingestuurd te worden **voor 15 december 1997**.

Voor het reglement en andere informatie over de prijs kunt u terecht bij

Davidsfonds/Infodok (Rebecca van Rechem),

Blijde-Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven,

tel. (016)31.06.00, fax (016)31.06.08.